

Juli 2016

Krediet en overmatige schuldenlast eind juni 2016: naar een trendbreuk in de evolutie van de overmatige schuldenlast?

*Analyse uitgevoerd voor het Observatorium Krediet en Schuldenlast door
Duvivier R. (Economist)*

Place Albert 1er 38
6030 Marchienne-au-Pont
België
Tel.: 071/33.12.59
Fax: 071/32.25.00

Uit onze recentste analyses van de cijfers van de Centrale voor Kredieten aan Particulieren (CKP)¹ blijkt dat België de afgelopen jaren kampt met een stijging van de gevallen van problematische schulden en overmatige schuldenlast. Deze conclusies zijn gebaseerd op de evolutie van betalingsachterstanden bij krediet en op statistieken over de procedure voor collectieve schuldenregeling. 2015 blijkt echter een aantal aangename verrassingen in petto te hebben. Zo is ten eerste het aantal achterstallige kredietnemers voor alle soorten kredieten gedaald, behalve voor kredietopeningen. Ten tweede stellen we voor het eerst sinds 2007 een daling vast van de gemiddelde uitstaande schuld per kredietnemer met een betalingsachterstand. Ten derde werd een minder groot aantal nieuwe procedures voor collectieve schuldenregeling bij de Centrale geregistreerd. Deze evoluties laten ons toe om optimistisch te zijn over de evolutie van de overmatige schuldenlast.

Deze trends sluiten aan bij de gunstige conjuncturele evoluties voor 2015 die zich wellicht ook in 2016 zullen doorzetten. Het bbp groeide in 2015 met 1,4 % en voor dit zou die groei in de buurt van 1,3 % liggen. Bovendien lijkt de index van het consumentenvertrouwen in vergelijking met 2015 in het eerste semester van 2016 te stijgen. Voor 2016 zal het werkloosheidspercentage naar verwachting uitkomen op 8,6 %, hetzelfde niveau als in 2015. Deze cijfers lijken te bevestigen dat de evoluties die we in 2015 hebben gezien, zich wellicht in 2016 zullen doorzetten. Maar is dit ook echt zo?

In de volgende tekst analyseren we de belangrijkste gegevens die bij de CKP al beschikbaar zijn voor de eerste zes maanden van 2016. In de mate van het mogelijke zullen we de evoluties extrapoleren voor heel 2016 om na te gaan of de gunstige evoluties van het afgelopen jaar zich al dan niet in 2016 zullen herhalen. Naast de analyse van de gevallen van problematische schulden geven we ook enkele statistieken die de evolutie tonen in het krediet dat aan particulieren wordt verstrekt.

1) De evolutie van het aantal geregistreerde contracten

In de loop van 2015 werden 1,67 miljoen nieuwe kredietcontracten in de CKP geregistreerd (zie tabel 1). Tijdens de eerste zes maanden van 2016 zijn er in totaal al bijna 829.000 nieuwe contracten bij de Centrale geregistreerd. Als het aantal registraties van nieuwe contracten zich doorzet tegen hetzelfde tempo als tijdens de eerste zes maanden van het jaar, komen we eind dit jaar uit op een totaal van 1,66 miljoen geregistreerde nieuwe contracten. Dit cijfer komt in de buurt van wat we in 2015 hebben geregistreerd en ligt - als we 2011² buiten beschouwing laten - hoger dan het aantal geregistreerde nieuwe contracten gedurende de vorige jaren (gemiddeld 1,45 miljoen nieuwe contracten gedurende de periodes 2008 tot 2010 en 2012 tot 2014). De eerste zes maanden van 2016 lijken dus gekenmerkt te worden door een historisch hoog aantal verstrekte nieuwe contracten, dat echter vergelijkbaar is met 2015.

¹ www.observatoire-credit.be, zie onder Analyses en onderzoeken de tekst met als titel 'Ontwikkelingen afgeleid uit de gegevens voor 2015 van de Centrale voor Particulieren: scherpe stijging van het toegekende aantal kredieten en almaar meer betalingsachterstand'

² 2011 lijkt een uitzondering op de evolutie voorgesteld in tabel 1: er werden 4,2 miljoen nieuwe contracten bij de Centrale geregistreerd, tegenover respectievelijk 1,5 miljoen en 1,3 miljoen in 2011 en 2012. Hoe kan dit worden verklaard? Tot 2010 vielen alle kredietopeningen van minder dan 1250 euro die binnen de 3 maanden moesten worden terugbetaald (ook wel 'overschrijdingskredieten' genoemd) niet onder de wet op het consumentenkrediet. Vanaf december 2010 vallen deze kredieten binnen de toepassingsfeer van de wet en moeten ze bij de Centrale worden geregistreerd. Heel wat reeds bestaande kredietopeningscontracten werden dus in de loop van 2011 bij de Centrale geregistreerd. In de loop van 2011 bedroeg het aantal nieuw geregistreerde kredietopeningen bijna 3,2 miljoen tegenover 492.000 nieuwe contracten het jaar voordien. 2011 moet dus als een uitzondering worden aanzien als gevolg van een wetswijziging; in 2012 werd de toestand opnieuw genormaliseerd.

Tabel 1 – Evolutie van het aantal nieuwe toegekende overeenkomsten (totaal en per categorie van overeenkomst)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Eind juni 2016	Schatting aan het eind van 2016
Lening op afbetaling	539.313	525.507	511.228	552.652	480.424	511.137	508.863	596.621	352.862	705.724
(evolutie in %)	7.70%	-2.60%	-2.70%	8.10%	-13.10%	6.39%	-0.44%	17,25%	/	18,29%
Verkoop op afbetaling	187.477	167.936	159.056	134.547	100.444	88.194	87.587	73.256	39.182	78.364
(evolutie in %)	-9.90%	-10.40%	-5.30%	-15.40%	-25.30%	-12.20%	-0.69%	-16,36%	/	6,97%
Kredietopening	556.744	493.617	492.971	3.172.723	510.462	538.038	409.067	379.871	191.242	382.484
(evolutie in %)	10.00%	-11.30%	-0.10%	543.60%	-83,90%	5.40%	-23.97%	-7,14%	/	0,69%
Hypothecaire lening	258.902	290.420	350.397	402.271	321.261	294.785	443.782	621.326	245.232	490.464
(evolutie in %)	-1.70%	12.20%	20.70%	14.80%	-20.10%	-8.24%	50.54%	40,01%	/	-21,06%
Totaal aantal overeenkomsten	1.542.436	1.477.480	1.513.652	4.262.193	1.312.591	1.432.154	1.449.299	1.671.074	828..518	1.657.036
(evolutie in %)	4.30%	-4.20%	2.40%	181.60%	-66.90%	9.11%	1.20%	15,30%	/	-0,84%

Bron: berekeningen OKS op basis van gegevens van de CKP (NBB)

Als we ze apart bekijken, hoe zijn de verschillende kredietvormen in de loop van de eerste zes maanden van 2016 geëvolueerd? In het eerste semester van dit jaar werden 352.000 nieuwe contracten voor leningen op afbetaling in de Centrale geregistreerd. Wanneer in de loop van de zes volgende maanden het registratietempo van 58.800 nieuwe contracten per maand voor leningen op afbetaling zich doorzet, zullen we eind 2016 uitkomen op 705.000 nieuwe leningen op afbetaling tegenover 596.000 in 2015, ofwel een toename met 18.29 %. Dit cijfer zou ook een record zijn, vergeleken met wat gedurende deze volledige periode werd geregistreerd. Hoe kunnen we deze evolutie verklaren? We moeten zeker rekening houden met de bijzonder lage rentevoeten als verklaring voor deze evolutie. In januari 2009 bedroeg het gemiddelde JKP voor nieuwe consumentenkredietcontracten 8,87 % tegenover 4,5 % in mei 2016. Bovendien lag het gemiddelde van de indexen van het consumentenvertrouwen in de afgelopen 18 maanden hoger dan het vastgestelde gemiddelde op lange termijn sinds 1990. Dit klimaat van relatief vertrouwen kan een verklaring zijn voor het toegenomen gebruik van leningen op afbetaling.

Op lange termijn is het gebruik van verkopen op afbetaling duidelijk gedaald. Zoals blijkt uit tabel 1 heeft deze evolutie een structureel karakter: tussen 2007 en 2015 is het aantal geregistreerde nieuwe contracten voor verkopen op afbetaling gestaag blijven dalen van 208.000 contracten in 2007 naar 73.000 contracten in 2015. In de loop van de eerste zes maanden van 2016 zien we een heel kleine trendbreuk. Voor het eerst sinds 2008 is het aantal toegekende verkopen op afbetaling toegenomen. Het is nog te vroeg om een verklaring voor deze trend te geven en om te bevestigen dat ze wijst op een nieuwe stijging van het aantal verkopen op afbetaling. We wijzen erop dat in het eerste semester het Autosalon plaatsvindt en dat we jaar na jaar in het eerste semester een piek zien in de verkoop van auto's. Omdat voor de aankoop van die auto's financieringen nodig zijn, wordt het eerste semester

altijd gekenmerkt door een sterke toename van het aantal toegekende producten op afbetaling. Eind 2016 zullen we kunnen nagaan hoe die verkopen op afbetaling zijn geëvolueerd wanneer het 'Autosaloneffect' is weggeëbd.

De twee afgelopen jaren was de evolutie voor kredietopeningen duidelijk negatief. In 2014 verklaarde de Centrale voor Kredieten dat deze daling vooral te wijten was aan het aflopen van een operatie waarbij sommige kredietgevers bepaalde vormen van kredietopeningen door nieuwe producten vervingen. Op juridisch vlak hebben deze conversies in de loop van 2012 en 2013 geleid tot de registratie van nieuwe contracten in de Centrale, hoewel het eigenlijk ging om een voortzetting van al bestaande kredietopeningen. De dalingen die we in 2014 en begin 2015 zien, vallen samen met het einde van dit soort registraties. Het gaat met andere woorden om een louter 'technisch effect'. In de loop van de eerste zes maanden van 2016 werden 191.000 nieuwe kredietopeningen geteld. Als de evoluties in deze zes maanden zich bevestigen, zal het aantal nieuwe kredietopeningen eind 2016 382.000 bedragen of 0,69 % meer dan in 2015. In dat geval moeten we besluiten dat er in 2016 sprake is van een status quo in vergelijking met 2015.

Hoe zit het met het hypothecair krediet? Sinds het begin van het jaar zijn er 245.000 nieuwe hypothecaire kredietcontracten in de Centrale geregistreerd. Tegen dit tempo zal het totale aantal in 2016 geregistreerde nieuwe hypothecaire kredietcontracten in de Centrale oplopen tot 490.000, 21,06 % minder dan in 2015. 2014 en 2015 werden gekenmerkt door een vrij sterke toename van het aantal toegekende hypothecaire kredietcontracten (respectievelijk + 50,54 % en + 40,01 % in 2014 en 2015). Deze vastgestelde records hadden te maken met de zeer lage rentevoeten. In 2014 bedroeg de vaste rentevoet voor toegekende nieuwe hypothecaire kredietcontracten bijvoorbeeld ongeveer 3 % tegenover bijna 6 % in 2003 (gegevens van de NBB). Zoals blijkt uit onze analyse van januari 2016³ hebben deze erg lage rentevoeten huishoudens aangezet om dingen te kopen, maar vooral om kredietcontracten te heronderhandelen om een interessantere rentevoet te bekomen. Wijst de daling van het aantal hypothecaire kredietcontracten in 2016 op het einde van deze massale herfinancieringsoperatie? We betwijfelen het. Ten eerste bedroeg de gemiddelde vaste rentevoet voor nieuwe contracten 2,05 % in de loop van juni 2016 tegenover 2,43 % een jaar eerder (gegevens NBB). Hoe groter het verschil tussen de oorspronkelijke rentevoet en de potentiële nieuwe rentevoet, des te interessanter is een herfinanciering voor de kredietnemer. De daling van de rentevoeten in de loop van de afgelopen maanden is met andere woorden een echte stimulans voor nieuwe herfinancieringen. Ten tweede blijft het verwachte aantal nieuwe contracten voor 2016 met 490.000 53,42 % hoger liggen dan het vastgestelde gemiddelde tussen 2008 en 2014, namelijk 319.000 nieuwe contracten per jaar. Hoewel het aantal nieuwe hypothecaire kredietcontracten in 2016 wellicht lager zal liggen dan in 2015, blijft het toch een uitzonderlijk jaar. Bovendien meldt de CKP dat het totale aantal hypothecaire kredieten in de loop van het eerste semester van 2016 met slechts 27.000 eenheden is toegenomen, terwijl het aantal geregistreerde nieuwe hypothecaire kredietcontracten in de loop van datzelfde semester 245.000 bedroeg. Het verschil tussen deze cijfers kan worden verklaard door herfinancieringen die leiden tot een vervanging van een al bestaand krediet door een ander.

2) Omvang en evolutie van het aantal gevallen van problematische schulden

Om een stand van zaken te geven van het belang en de evolutie van het aantal gevallen van problematische schulden en overmatige schuldenlast, stellen we de evolutie van vier categorieën indicatoren van de Centrale voor: het aantal geregistreerde kredietnemers in het negatieve luik van de CKP, het percentage achterstallige kredietnemers, de gemiddelde uitstaande schuld per achterstallige kredietnemer en het aantal nieuwe procedures voor collectieve schuldenregeling.

³ www.observatoire-credit.be, zie onder Analyses en onderzoeken de tekst met als titel 'Evolutie van de gegevens over 2015 van de Centrale voor Kredieten aan Particulieren: een forse stijging van de toegekende hypothecaire kredieten en een schuchtere ommekeer van de trend betreffende overmatige schuldenlast'

2.1. Evolutie van het aantal achterstallige kredietnemers

Uit tabel 2 blijkt dat het aantal geregistreerde personen in het negatieve luik van de Centrale voor Kredieten aan Particulieren tussen 2008 en 2015 voortdurend is toegenomen. Het eerste semester van 2016 lijkt op dit punt een lichte trendbreuk te vormen. Eind juni 2016 waren 364.675 personen in de CKP geregistreerd met minstens één achterstallig contract, bijna duizend personen minder dan eind 2015. Als de evolutie van het aantal achterstallige kredietnemers zich tot eind 2016 tegen hetzelfde tempo doorzet als gedurende de eerste zes maanden van het jaar, zullen we uitkomen op 362.000 achterstallige kredietnemers of 0,39 % minder dan in 2015. Deze neerwaartse trend blijft heel beperkt. Het gaat echter wel om de eerste daling van het aantal achterstallige kredietnemers sinds het begin van de economische en financiële crisis in 2008. Deze evolutie kan de voorbode zijn van een trendbreuk voor de volgende jaren.

Merk op dat de meeste kredietnemers die in de CKP zijn geregistreerd, slechts voor één achterstallig krediet zijn geregistreerd. Eind 2015 had slechts 47,9 % van de personen die in het negatieve luik van de CKP waren geregistreerd, te maken met meer dan één wanbetaling. Daarom kunnen we er moeilijk van uitgaan dat alle personen die in het negatieve luik van de Centrale zijn geregistreerd, overmatige schuldenlast hebben, ook al ligt het percentage van personen dat in het negatieve luik is geregistreerd en dat met meer dan één wanbetaling te maken heeft, hoog.

Tabel 2 - Evolutie van het aantal kredietnemers met een betalingsachterstand dat geregistreerd is in de CKP

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Eind juni 2016	Schatting aan het eind van 2016
Alle soorten overeenkomsten	285 595	300 296	308 803	319 092	330 129	341 416	350 635	364 385	363 675	362 966
	2,20%	5,10%	2,80%	3,30%	3,50%	3,42%	2,70%	3,92%	/	-0,39%
Lening op afbetaling	156 420	167 336	173 165	175 935	176 676	178 164	177 342	174 982	171 985	169 039
	3,70%	7,00%	3,50%	1,60%	0,40%	0,84%	-0,46%	-1,33%	/	-3,40%
Verkoop op afbetaling	40 093	40 725	41 526	41 753	40 701	39 378	37 870	36 391	35 058	33 774
	-1,90%	1,60%	2,00%	0,50%	-2,50%	-3,25%	-3,83%	-3,91%	/	-7,19%
Kredietopening	142 117	150 279	157 473	166 624	183 738	197 615	211 715	232 903	236 608	240 372
	2,30%	5,70%	4,80%	5,80%	10,30%	7,55%	7,14%	10,01%	/	3,21%
Hypothecaire lening	36521	38178	38882	40109	41 583	43 574	45 294	44 740	43 824	42 927
	0,70%	4,50%	1,80%	3,20%	3,70%	4,79%	3,95%	-1,22%	/	-4,05%

Bron: berekeningen OKS op basis van gegevens van de CKP (NBB)

Ook interessant blijkt de analyse van de evolutie van het aantal achterstallige kredietnemers per soort contract. Bij het hypothecair krediet zal het aantal achterstallige kredietnemers tegen eind 2016 vermoedelijk met 4,05 % dalen. In 2015 was hun aantal al met 1,22 % gedaald. Bij de verkopen op afbetaling was het aantal achterstallige kredietnemers in 2015 met 3,91 % gedaald en in 2016 wordt

een daling met 7,19 % verwacht. Bij de leningen op afbetaling zal het aantal achterstallige kredietnemers in 2016 naar verwachting met 3,40 % dalen, nadat hun aantal in 2015 al met 1,33 % was gedaald. We vestigen dan ook de aandacht op het feit dat we voor 2016 voor deze drie kredietvormen een grote daling van het aantal achterstallige kredietnemers zullen zien en dit voor het tweede jaar op rij. Als de evoluties voor de eerste zes maanden van 2016 zich doorzetten, zullen de dalingen voor 2016 bovendien ook beduidend sterker zijn dan voor 2015.

Hoewel we dus gunstige evoluties voor alle andere kredietvormen vaststellen, is het een heel ander verhaal voor de kredietopeningen. Tussen 1 januari en 30 juni is het aantal achterstallige kredietnemers voor kredietopeningen gestegen van 233.000 naar 237.000. Als deze evolutie zich doorzet zal het aantal achterstallige kredietnemers voor kredietopeningen met 3,21 % stijgen. Tussen begin 2008 en juni 2016 is het aantal achterstallige kredietnemers voor kredietopeningen met 66,49 % gestegen, terwijl het aantal achterstallige kredietnemers voor alle soorten contracten samen met 27,34 % is toegenomen. Een dergelijke snelle evolutie wat het aantal achterstallige kredietnemers voor kredietopeningen betreft, doet vragen rijzen, vooral omdat het aantal toegekende kredietopeningsproducten daalt. Bovendien moeten we opmerken dat als het aantal achterstallige kredietnemers voor alle soorten contracten met slechts - 0,39 % daalt, dit te wijten is aan de stijging van het aantal achterstallige kredietnemers voor kredietopeningen. Wat is de verklaring voor het steeds grotere aantal achterstallige kredietnemers voor kredietopeningen, terwijl het met de statistieken voor de andere contractvormen de goede richting uitgaat? Uit een analyse van het Observatorium blijkt dat kredietnemers uit de armste gewesten (met een hoge werkloosheidsgraad en een laag beschikbaar inkomen) de neiging hebben om vaker een beroep te doen op kredietopeningen dan kredietnemers uit gewesten die het op socio-economisch vlak beter doen.⁴ Op basis hiervan kunnen we ons de vraag stellen of kredietopeningen in verhouding tot andere kredietvormen niet vaker voorkomen bij personen die sociaal kwetsbaar zijn en die in tegenstelling tot personen die in een minder precaire situatie verkeren, minder genieten van de voordelen van een zeker economisch herstel.

Tabel 3 toont de evolutie van het aantal achterstallige kredietnemers in de verschillende gewesten van het land. Terwijl we in 2015 vaststelden dat het aantal achterstallige kredietnemers in de drie gewesten bleef toenemen, zien we dat hun aantal in 2016 naar verwachting met 1,16 % zal dalen in Vlaanderen en met 1,86 % in Wallonië. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zal het aantal achterstallige kredietnemers in 2016 naar verwachting verder toenemen, maar veel minder sterk dan in de voorbije jaren. Met een stijging die voor Brussel naar verwachting slechts 0,32 % zal bedragen, moeten we misschien veeleer van een stabilisering voor dit gewest spreken.

Tabel 3 - Evolutie van het aantal kredietnemers met een betalingsachterstand dat geregistreerd is in de CKP

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Eind juni 2016	Schatting aan het eind van 2016
Brussel-Hoofdstedelijk	34917	37918	40070	42071	43969	46231	47692	50476	50556	50636
	3,78%	8,59%	5,68%	4,99%	4,51%	5,14%	3,16%	5,84%	/	0,32%
Vlaams Gewest	110258	116284	119619	124066	127732	130848	132962	137195	136396	135602
	2,64%	5,47%	2,87%	3,72%	2,95%	2,44%	1,62%	3,18%	/	-1,16%
Waaals Gewest	129895	135175	137713	140733	144627	147998	150873	155 487	154034	152595
	1,15%	4,06%	1,88%	2,19%	2,77%	2,33%	1,94%	3,06%	/	-1,86%

Bron: berekeningen OKS op basis van gegevens van de CKP (NBB)

⁴ Duvivier, R., 'Krediet en problematische schulden: welke geografische verschillen?', Observatorium Krediet en Schuldenlast, december 2012

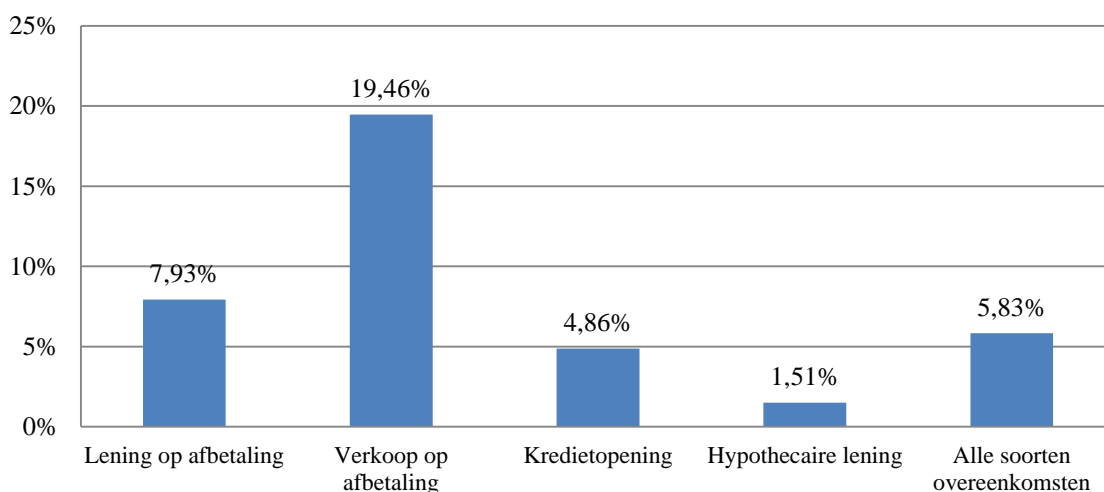
2.2. Het percentage achterstallige kredietnemers

Je bekomt het percentage achterstallige kredietnemers door het aantal in het negatieve luik van de Centrale geregistreerde kredietnemers te delen door het totale aantal kredietnemers in het positieve luik van de Centrale. Eind juni 2016 stonden 363.975 kredietnemers voor minstens één achterstallig contract in de CKP geregistreerd (negatief luik), terwijl 6.242.349 personen minstens één lopend krediet hadden (positief luik). Het percentage Belgische achterstallige kredietnemers bedroeg dus 5,83 % (= 363.975/6.242.349).

Deze alternatieve indicator laat toe om rekening te houden met het feit dat wij in de loop van de voorbije jaren een toename van het aantal kredietnemers hebben gekend. Tot op zekere hoogte lijkt het normaal dat het aantal wanbetalers toeneemt wanneer aan een groter aantal personen een krediet wordt toegekend. Het percentage achterstallige kredietnemers laat echter ook toe om in relatieve termen te redeneren. Op die manier kunnen wij de specifieke situatie voor de verschillende krediettypes en voor de verschillende delen van het land gemakkelijker vergelijken. Als wij rekening houden met het totale aantal toegekende kredieten, is het normaal dat het aantal wanbetalingen bij leningen op afbetaling hoger ligt dan bij verkopen op afbetaling, maar hoe zit het met het percentage achterstallige kredietnemers voor deze beide kredietcategorieën? Evenzo, als we rekening houden met het belang van zijn bevolking, zou het normaal zijn dat Vlaanderen meer wanbetalers telt dan Wallonië, maar wat met de vergelijking van het percentage achterstallige kredietnemers in elk van deze gewesten?

Zoals hiervoor vermeld, was eind juni 2016 5,83 % van het totale aantal kredietnemers voor minstens één niet-geregulariseerd achterstallig contract in de CKP geregistreerd. Zes maanden daarvoor bedroeg dat percentage 5,85 %. Het percentage achterstallige kredietnemers is de afgelopen zes maanden dus niet geëvolueerd, hoewel deze variabele sinds de crisis van 2008 gestaag was blijven stijgen (zie grafiek 2 hierna). Grafiek 1 hierna laat toe om de percentages van achterstallige kredietnemers voor elk type krediet te vergelijken en laat vrij grote verschillen zien wanneer we consumentenkrediet en hypothecair krediet met elkaar vergelijken. Bij het hypothecair krediet is het aantal achterstallige kredietnemers beduidend lager dan bij producten op afbetaling: 1,51 % voor het hypothecair krediet tegenover respectievelijk 7,93 % en 19,46 % voor leningen en verkopen op afbetaling. We wijzen er hier nogmaals op dat verkopen op afbetaling slechts 1,56 % van de lopende kredieten uitmaken.

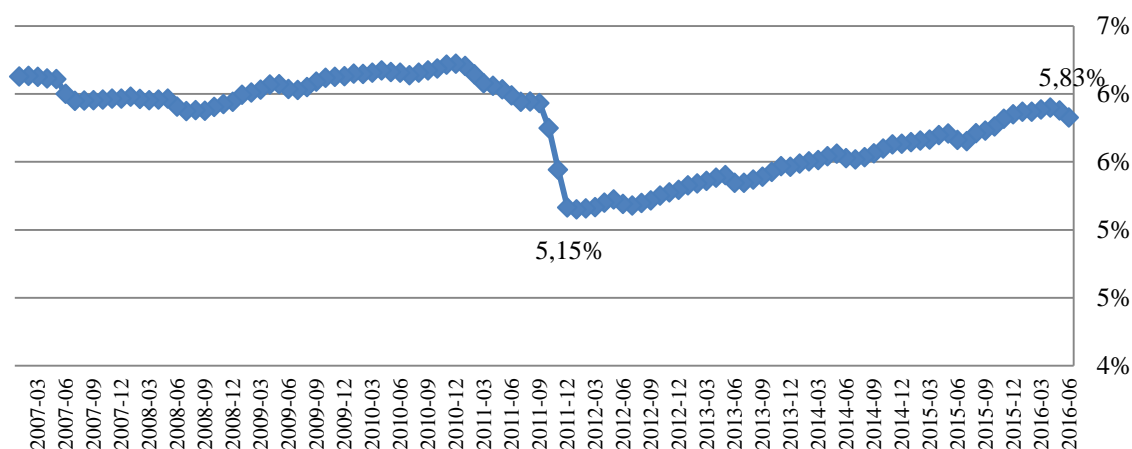
Grafiek 1 - Percentage kredietnemers met een betalingsachterstand (eind 2016)

Bron: berekeningen OKS op basis van gegevens van de CKP (NBB)

Uit grafiek 2 hierna blijkt ten eerste een voorzichtige daling van het percentage achterstallige kredietnemers tot en met het derde kwartaal van 2008, waarna zich een trendbreuk inzet. De grote daling die we tussen eind 2010 en eind 2011 zien, kan worden verklaard door een toename van het aantal geregistreerde kredietnemers in de Centrale naar aanleiding van de verplichting om 'kleine kredietopeningen' te registreren. Tussen 2012 en eind juni 2016 is het percentage achterstallige kredietnemers gestegen van 5,15 % naar 5,83 %. Die recente evolutie wijst op een groter aantal gevallen van problematische kredietgerelateerde schulden als gevolg van de crisis. De andere gebruikte statistieken om verslag uit te brengen van de evolutie van de problematische kredietgerelateerde schulden gaan vanaf eind 2008 ook de foute richting uit. In de loop van de maanden mei en juni stellen we wel een lichte daling vast.

Grafiek 2 - Percentage van de kredietnemers met een betalingsachterstand

Bron: Grafiek en berekeningen OKS op basis van gegevens van de CKP (NBB)

Hoe groot zijn de inter- en intragewestelijke verschillen op het gebied van problematische schulden? Uit onderstaande tabel 4 blijkt dat het aantal geregistreerde kredietnemers voor minstens één wanbetaling beduidend lager ligt in Vlaanderen (3,81 %) dan in Wallonië (7,59 %) en in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (9,57 %). Er zijn ook grote verschillen tussen de Belgische provincies merkbaar. Inwoners van Henegouwen hebben zonder meer het meeste met wanbetalingen op het gebied van krediet te maken.

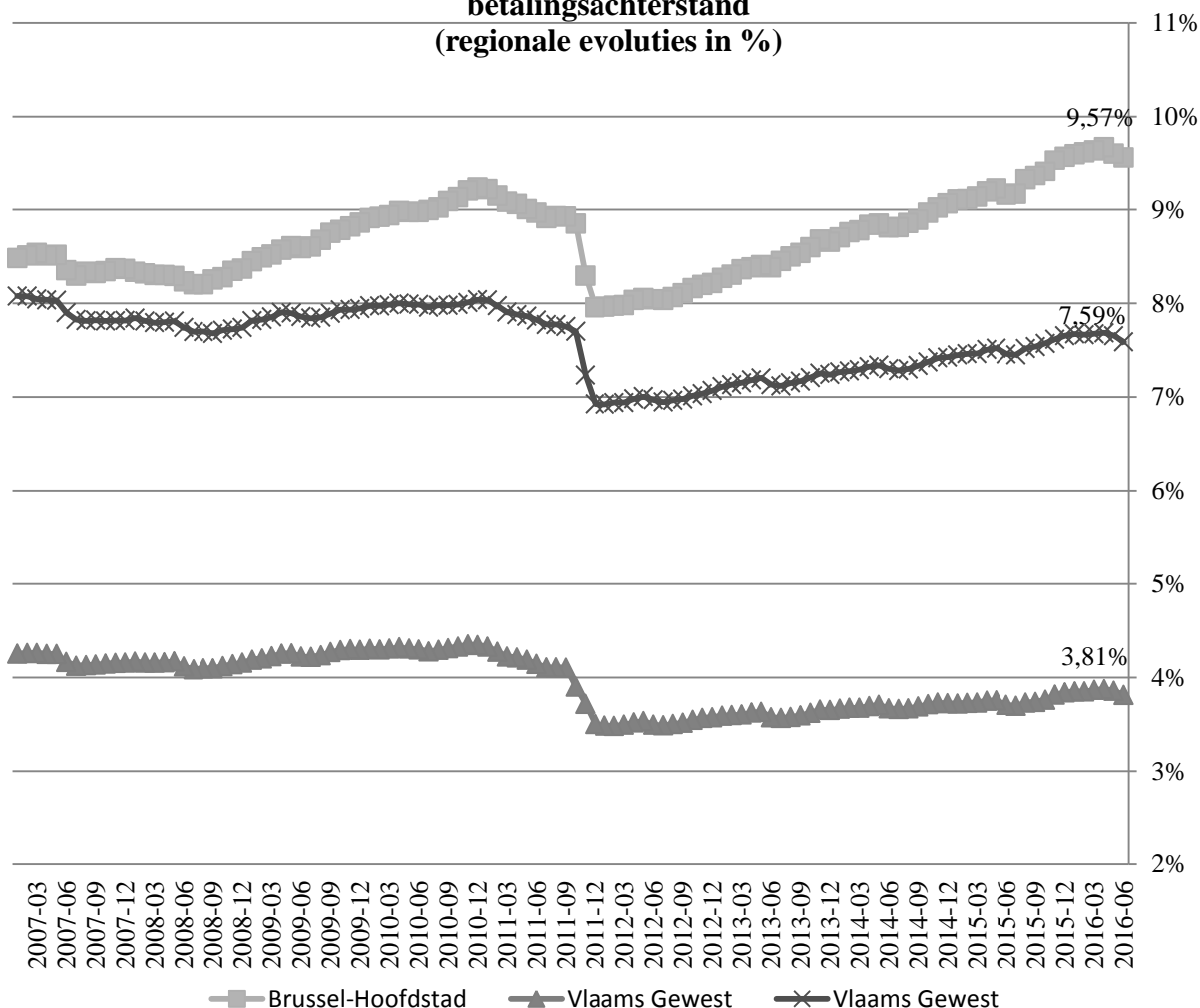
Tabel 5 – Ruimtelijke verschillen op het vlak van problematische schuldenlast (percentage van de kredietnemers bevolking met een betalingsachterstand ; eind juni 2016 ; totaal aantal overeenkomsten)

Provincie Antwerpen	3,99%	Provincie Waals-Brabant	4,39%
Provincie Vlaams-Brabant	3,35%	Provincie Henegouwen	9,01%
Provincie Limburg	3,84%	Provincie Luik	7,68%
Provincie Oost-Vlaanderen	4,05%	Provincie Luxemburg	6,12%
Provincie West-Vlaanderen	3,68%	Provincie Namen	6,88%
Vlaams Gewest	3,81%	Vlaams Gewest	7,59%
Brussel-Hoofdstad	9,57%	Totaal België	5,83%

Bron: berekeningen OKS op basis van gegevens van de CKP (NBB)

Grafiek 3 toont de evolutie van het percentage achterstallige kredietnemers in de verschillende gewesten van het land. De stijgende evolutie die wij sinds 2012 vaststellen, is beduidend groter voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. In Vlaanderen echter is het percentage kredietnemers dat in het negatieve luik van de Centrale is geregistreerd, sinds het begin van 2012 nauwelijks gestegen.

Grafiek 3 - Percentage van de kredietnemers met een betalingsachterstand (regionale evoluties in %)

Bron: Grafiek en berekeningen OKS op basis van gegevens van de CKP (NBB)

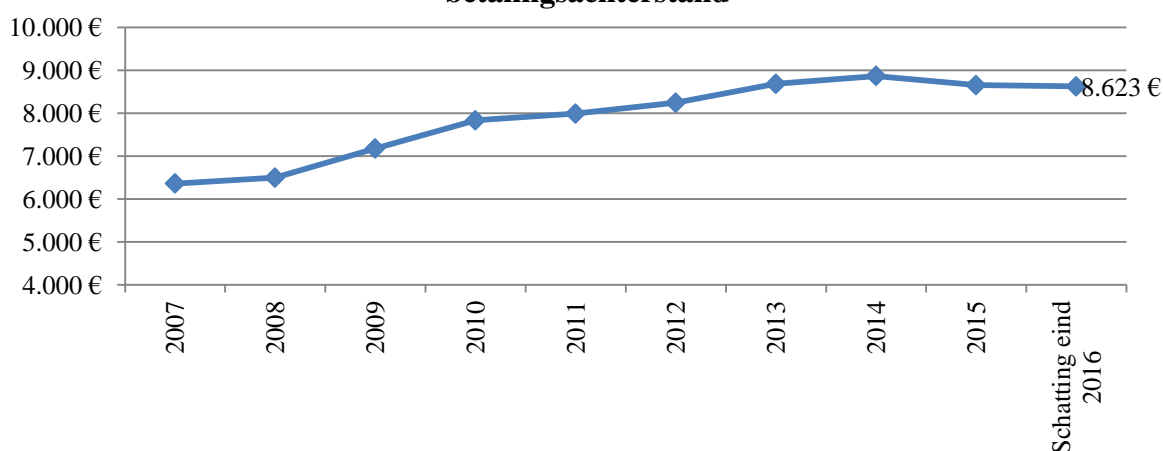
2.3. Steeds meer betalingsachterstanden, maar ook meer moeite om ermee om te gaan!

Door het totale bedrag van de onmiddellijk opeisbare sommen (zoals meegedeeld door de kredietverstrekkers) te delen door het aantal kredietnemers met minstens één wanbetaling, bekomen we de gemiddelde uitstaande schuld per achterstallige kredietnemer. Eind juni 2015 meldde de CKP een totale uitstaande schuld van iets meer dan 3,1 miljard voor 351.000 achterstallige kredietnemers. Gemiddeld had elke achterstallige kredietnemer die eind juni 2016 in de Centrale was geregistreerd, dus een uitstaande schuld van 8623 euro. De uitstaande schuld is de voorbije jaren fors gestegen en heeft een zeer hoog niveau bereikt in vergelijking met wat het voor de crisis was. Tussen 2007 en eind juni 2015 is de gemiddelde uitstaande schuld opgelopen van 6360 euro tot 8832 euro, hetzij een stijging van 41,15 %. Deze zeer snelle evolutie van de uitstaande schuld doet vermoeden dat wanbetalingen het gevolg zijn van situaties die over het geheel genomen almaar moeilijker

beheersbaar zijn door de kredietnemers. Als de trend van de eerste 6 maanden van dit jaar zich doorzet, zal de gemiddelde uitstaande schuld per kredietnemer tegen eind 2015 oplopen tot 8977 euro.

Vanaf 2015 zien we een trendbreuk die zich in 2016 lijkt door te zetten. Als de evoluties van de eerste zes maanden van het jaar zich doorzetten, zal de gemiddelde uitstaande schuld per kredietnemer eind 2016 8623 euro bedragen. In dat geval zal de uitstaande schuld in de loop van 2015 en 2016 met 2,73 % dalen. Een dergelijke daling van de uitstaande schuld is gering vergeleken met de stijging die we in de voorgaande periode hebben gekend. Ze zal zich naar verwachting wel gedurende twee opeenvolgende jaren voordoen. Bovendien kan deze wijziging de voorbode zijn van een trendbreuk wat de evolutie van de overmatige schuldenlast betreft en ligt die in dezelfde lijn dan de conclusies die we hebben getrokken uit de evolutie van het aantal achterstallige kredietnemers.

Grafiek 4 - Gemiddeld bedrag per kredietnemer met een betalingsachterstand

Bron: Grafiek en berekeningen OKS op basis van gegevens van de CKP (NBB)

Opmerkelijk is dat heel wat achterstallige kredietnemers nog meer uitstaande schulden hebben. Uit de gegevens van de CKP van eind 2014 blijkt dat van de kredietnemers met één enkel al achterstallig geregistreerd contract, 40 % geregistreerd staat voor andere kredietcontracten waarvoor geen achterstal geldt. De kredietnemer moet de vervaldagen van deze andere schulden in acht nemen wanneer hij niet als wanbetaler voor die andere kredieten wil aanzien worden. Onder gemiddelde uitstaande schuld verstaan wij dus het gemiddelde van de onmiddellijk opeisbare schuld, die vaak slechts een deel is van de totale schuldenlast van achterstallige kredietnemers.

De omvang van de uitstaande schuld en de evolutie die deze de voorbije jaren heeft doorgemaakt, variëren naargelang het type kredietcontract. Uit tabel 5 blijkt dat de daling van de gemiddelde uitstaande schuld met - 0,35 % die voor 2016 wordt verwacht, kan worden verklaard door de daling van de uitstaande schuld voor de drie vormen van consumentenkrediet. Met de evolutie bij het hypothecair krediet gaat het echter nog altijd de foute richting uit. Sinds eind 2008 is de gemiddelde uitstaande schuld per achterstallige kredietnemer voor het hypothecair krediet gestegen van 15.116 euro naar 31.464 euro eind juni 2016, wat neerkomt op een stijging met 101,63 %. Omdat deze evolutie duidelijk minder snel is bij het consumentenkrediet, moeten we besluiten dat de omvang van de financiële problemen relatief gezien sneller is toegenomen voor achterstallige kredietnemers op het vlak van hypothecair krediet. Hoewel hypothecair krediet relatief gezien minder aanleiding geeft tot betalingsachterstanden, zijn de wanbetalingen bij dit type contracten beduidend groter in omvang dan bij het consumentenkrediet. Bovendien bevestigen de eerste zes maanden van 2016 deze trend aangezien de uitstaande schuld op het vlak van hypothecair krediet met 3,23 % is toegenomen en naar verwachting tegen eind dit jaar met 6,56 % zal stijgen, wat in verhouding erg dicht aanleunt bij de

jaarlijkse groei die we de twee voorbije jaren (2014 en 2015) hebben opgetekend. Deze jaarlijkse groeipercentages van bijna 6 % liggen wel duidelijk lager dan de percentages van meer dan 15 % die we in 2009, 2010 en 2013 hebben gekend. De gemiddelde uitstaande schuld voor het hypothecair krediet blijft dus toenemen, maar slechts in beperkte mate.

Tabel 5 - Gemiddeld achterstallig bedrag per kredietnemer met een betalingsachterstand per soort overeenkomst

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Eind juni 2016	Schatting aan het eind van 2016
Alle soorten overeenkomsten	6.498 €	7.176 €	7.834 €	7.989 €	8.245 €	8.682 €	8.865 €	8 652 €	8 638 €	8 622 €
	2,17%	10,43%	9,17%	1,98%	3,20%	5,31%	2,11%	-2,40%	/	-0,35%
Lening op afbetaling	5.988 €	6.399 €	6.665 €	6.791 €	6.963 €	7.048 €	7.118 €	7 084 €	7 073 €	7 062 €
	2,48%	6,87%	4,16%	1,88%	2,54%	1,21%	0,99%	-0,48%	/	-0,31%
Verkoop op afbetaling	1.429 €	1.455 €	1.501 €	1.515 €	1.493 €	1.455 €	1.406 €	1 305 €	1 281 €	1 257 €
	-1,21%	1,82%	3,10%	0,93%	-1,45%	-2,52%	-3,37%	-7,18%	/	-3,65%
Kredietopening	2.169 €	2.267 €	2.390 €	2.486 €	2.500 €	2.399 €	2.302 €	2 156 €	2 118 €	2 080 €
	1,68%	4,51%	5,42%	4,02%	0,54%	-4,03%	-4,04%	-6,34%	/	-3,53%
Hypothecaire lening	15.116 €	17.889 €	21.232 €	21.858 €	23.362 €	27.014 €	28.823 €	30 480 €	31 464 €	32 480 €
	1,79%	18,34%	18,69%	2,95%	6,88%	15,63%	6,70%	5,75%	/	6,56%

Bron: berekeningen OKS op basis van gegevens van de CKP (NBB)

We hebben al aangetoond dat bepaalde gewesten van het land relatief meer achterstallige kredietnemers tellen dan andere. Hoe hoog is de gemiddelde uitstaande schuld per achterstallige kredietnemer? Uit tabel 7 hierna blijkt dat hoewel er in Vlaanderen minder sprake is van wanbetaling (zie tabel 4), de uitstaande bedragen veel hoger liggen. Eind juni 2016 bedroeg de gemiddelde uitstaande schuld in Vlaanderen 9935 euro, tegenover 8318 euro in het Waals Gewest en 8363 euro in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Tabel 6 – Gemiddeld achterstallig bedrag per kredietnemer met een betalingsachterstand (regionale evoluties)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Eind juni 2016	Schatting aan het eind van 2016
België	6 498 €	7 176 €	7 834 €	7 989 €	8 245 €	8 682 €	8 865 €	8 652 €	8 638 €	8 622 €
	2,17%	10,43%	9,17%	1,98%	3,20%	5,31%	2,11%	-2,40%	/	-0,35%
Brussel-Hoofdstedelijk Gewest	6 365 €	7 376 €	8 074 €	8 197 €	8 105 €	8 729 €	8 896 €	8 672 €	8 516 €	8 363 €
	8,51%	15,88%	9,46%	1,52%	-1,11%	7,69%	1,91%	-2,51%	/	-3,57%
Vlaams Gewest	7 442 €	8 304 €	9 017 €	9 204 €	9 592 €	10 000 €	10 202 €	9 878 €	9 907 €	9 935 €
	4,19%	11,58%	8,59%	2,07%	4,21%	4,26%	2,02%	-3,17%	/	0,58%
Waals Gewest	5 897 €	6 387 €	6 999 €	7 194 €	7 495 €	8 007 €	8 317 €	8 225 €	8 271 €	8 318 €
	-1,08%	8,32%	9,57%	2,79%	4,18%	6,83%	3,87%	-1,11%	/	1,13%

Bron: berekeningen OKS op basis van gegevens van de CKP (NBB)

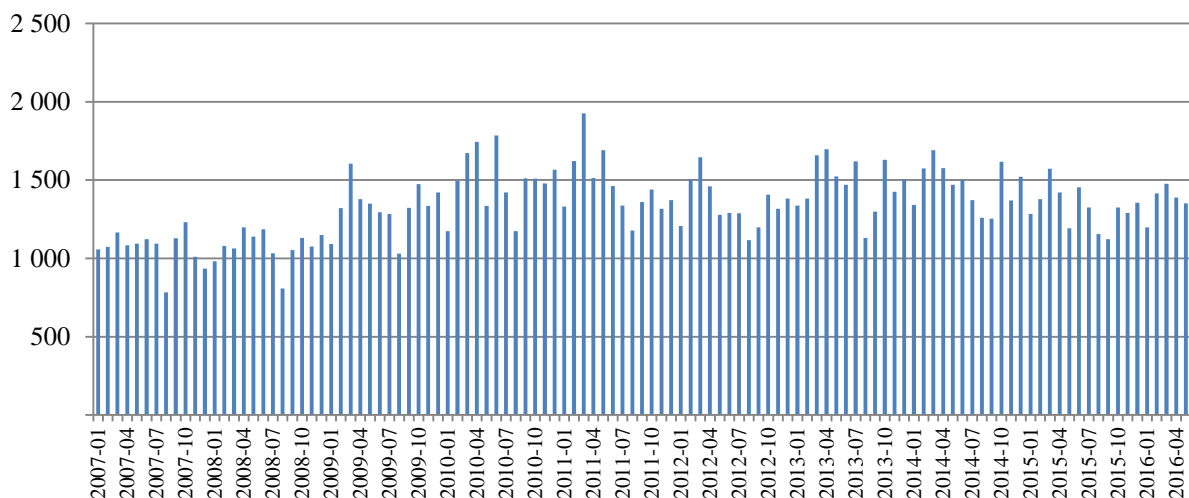
2.4. Gegevens over de collectieve schuldenregeling

Particulieren met overmatige schuldenlast kunnen een collectieve schuldenregeling aanvragen. Wanneer aan de wettelijke voorwaarden is voldaan, oordeelt de rechter van de arbeidsrechtbank dat de aanvraag toelaatbaar is en wordt die in de CKP geregistreerd. Zodra de procedure voor collectieve schuldenregeling wordt opgestart, worden twee doelstellingen nagestreefd: de persoon met overmatige schuldenlast de gelegenheid bieden om zijn schulden in de mate van het mogelijke te betalen en toch een menswaardig bestaan te leiden. Omdat bepaalde gegevens in verband met de procedure voor collectieve schuldenregeling in de CKP worden bijgehouden, vinden wij hierin een bijkomende indicator die toelaat om de overmatige schuldenlast te beoordelen. Eind juni 2015 zaten 97.790 personen in België in een procedure voor collectieve schuldenregeling, hetzij iets meer dan 1 % van de meerderjarige Belgische bevolking.

De evolutie van het aantal nieuwe berichten van toelaatbaarheid (zie grafiek 5 hierna) geeft een indicatie van het aantal nieuwe gevallen van overmatige schuldenlast. Deze variabele wordt waarschijnlijk door de economische conjunctuur beïnvloed. Een stijging van het aantal toegelaten procedures wijst op een groter aantal aanvragen. Een grotere terugval op deze procedure kan op zijn beurt gezien worden als het teken dat huishoudens het financieel moeilijker hebben. In de loop van 2015 en tijdens het eerste semester van 2016 is het aantal nieuwe CSR-procedures sterk gedaald tot een maandgemiddelde van 1323 nieuwe procedures per maand in 2015 en van 1392 per maand gedurende het eerste semester van 2016. Het tempo waartegen nieuwe berichten van toelaatbaarheid worden geregistreerd, benadert hetgeen we in 2009 zagen, maar ligt nog steeds hoger dan het registratietempo van voor de crisis. Deze lichte daling kan wijzen op een trendbreuk in de evolutie van de overmatige schuldenlast. Ter herinnering: we stelden hiervoor al een lichte daling vast bij de gemiddelde uitstaande schuld voor alle soorten consumentenkredietcontracten en een daling van het aantal achterstallige kredietnemers voor alle soorten contracten, met uitzondering van de kredietopeningen.

Toch kunnen we net als in onze vorige analyse⁵ niet uitsluiten dat de daling van het aantal nieuwe berichten van toelaatbaarheid te maken heeft met een striktere toepassing van de toelaatbaarheidsregels, wat in 2015 geleid heeft tot een daling van het aantal toegelaten nieuwe procedures. Het jaarlijkse aantal nieuwe procedures, dat in 2014 17.552 bedroeg, daalde in 2015 naar 15.877, wat neerkomt op een daling met 9,54 %. Mogen we beweren dat deze striktere toepassing alleen en in amper één jaar tot een dergelijke grote daling heeft geleid? We betwijfelen het. Om hierover definitief uitsluitsel te kunnen geven, moeten we weten hoeveel verzoekschriften er elk jaar bij de griffies van de arbeidsrechtbanken worden ingediend om na te gaan of er in 2015 al dan niet minder verzoekschriften werden ingediend. Momenteel zijn deze statistieken echter niet beschikbaar. Hoe dan ook zal het interessant zijn om de evolutie van het aantal nieuwe procedures voor 2016 en voor de volgende jaren te analyseren. Wanneer we jaar na jaar minder nieuwe procedures registreren en deze trend gepaard gaat met gunstige evoluties voor de andere indicatoren van overmatige schuldenlast (uitstaande schuld, aantal achterstallige kredietnemers), kunnen we besluiten dat deze evoluties wijzen op een afname van de overmatige schuldenlast.

⁵ www.observatoire-credit.be, zie onder Analyses en onderzoeken de tekst met als titel 'Evolutie van de gegevens over 2015 van de Centrale voor Kredieten aan Particulieren: een forse stijging van de toegekende hypothecaire kredieten en een schuchtere ommekeer van de trend betreffende overmatige schuldenlast'

Grafiek 5 - Aantal nieuwe procedures voor collective schuldenregeling

Bron: Grafiek en berekeningen OKS op basis van gegevens van de CKP (NBB)

Tableau 7 - Moyenne mensuelle du nombre de nouvelles procédures

2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016 (sur base des 6 premiers mois)
1.065	1.075	1.326	1.489	1.463	1.341	1.473	1.463	1.323	1.392

Bron: berekeningen OKS op basis van gegevens van de CKP (NBB)

3) Conclusies en vooruitzichten

Als de evoluties van het eerste semester zich doorzetten, zal in de loop van 2016 het aantal nieuwe consumentenkredietcontracten stijgen en zal het aantal nieuwe hypothecaire kredietcontracten met ongeveer 20 % dalen. Dit betekent echter geenszins dat de hypothecaire kredietmarkt een crisis doormaakt - helemaal niet zelfs - aangezien in 2016 naar verwachting 490.000 nieuwe contracten zullen worden toegekend. Dit cijfer zal naar verwachting 53,42 % hoger liggen dan het vastgestelde gemiddelde tussen 2008 en 2014, toen per jaar 319.000 nieuwe contracten werden gesloten. Het eerste semester van 2016 blijft met andere woorden een uitzondering. Het staat buiten kijf dat de kredietnemers van de historisch lage rentevoeten zijn blijven profiteren om hun kredietcontract te heronderhandelen.

Als we de financiële problemen van de huishoudens en de evolutie van de overmatige schuldenlast analyseren, laten de evoluties van de gegevens van de CKP ons toe om optimistisch te zijn. Het is in dit verband de moeite waard om specifiek dieper in te gaan op drie evoluties die bij ons de hoop doen groeien dat we in de komende jaren met almaar minder gevallen van overmatige schuldenlast zullen worden geconfronteerd:

- (1) het aantal achterstallige kredietnemers is voor alle soorten krediet gedaald, behalve voor kredietopeningen. In 2015 kwamen we al tot dezelfde conclusie;
- (2) de daling van de gemiddelde uitstaande schuld per achterstallige kredietnemer die we al in 2015 hadden vastgesteld, heeft zich in het eerste semester van 2016 doorgezet;
- (3) net als in 2015 en als we vergelijken met de jaren na de crisis van 2008, is het registratietempo van nieuwe CSR-procedures gedaald.

Het spreekt vanzelf dat deze evoluties in verband kunnen worden gebracht met de vrij gunstige economische conjunctuur die we in 2015 hebben vastgesteld en die ook in 2016 wordt verwacht. Naar verwachting zal het economisch herstel in 2016 zich doorzetten en zal het bbp met 1,3 % groeien, terwijl de werkloosheidsgraad zich handhaaft op 8,6 %, hetzelfde peil als in 2015. In de loop van het eerste semester van 2016 lag de index van het consumentenvertrouwen boven het langjarige gemiddelde berekend sinds 1990. Het economisch herstel lijkt dus gepaard te gaan met een schuchter sociaal herstel. Als ook dit zich doorzet, moet de overmatige schuldenlast kunnen worden teruggedrongen.